

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA BOLALAR KASALLIKLARIGA BOG'LIQ TERMINLAR

Murtazayeva Xadicha Nuriddinovna¹,
Ramzanova Nazira Tulkunovna²

Toshkent tibbiyot akademiyasi

Termiz filiali ingliz tili o'qituvchilari^{1,2}.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7262892>

ARTICLE INFO

Received: 08th October 2022

Accepted: 18th October 2022

Online: 29th October 2022

KEY WORDS

Termin, atama, lingvistika,
tarjima, xususiyat, mexanizm,
abbrevatsiya.

ABSTRACT

Davolash jarayoni terminlarsiz tasavvur etib bo'lmaydigan jarayon hisoblanadi. Ushbu maqolada bolalar kasalliklariga bog'liq ayrim terminlarning ingliz va o'zbek tilidagi ko'rinishlari muhokama etiladi.

Termin tilning umumiy leksik tizimiga kiradi, lekin faqat ma'lum bir terminologik tizim (terminologiya) orqali. Terminning xususiyatlari aniqlandi:

- izchillik
- ta'rifning mavjudligi (ko'p atamalar uchun)
- uning terminologik sohasi doirasida monosemiyaga moyillik, ya'ni. ma'lum fan, fan yoki ilmiy maktab terminologiyasi
- ifoda etishmasligi
- stilistik neytrallik

Atamalarni boshqa tildan o'zlashtirib olish, shuningdek, o'z tilining morfemik inventaridan yoki xalqaro elementlardan yaratish mumkinligini kuzatish mumkin. Termin til birligi sifatida ushbu tilning fonetik va grammatik qonunlariga bo'ysunadi. Terminlarning tarkibiy va semantik xususiyatlari so'z yasalihi sohasida namoyon bo'ladi, bu erda terminologik modellarga xos bo'lgan individual shakllantiruvchilarning ixtisoslashuvi mavjud. Terminning tuzilishini tavsiflash uchun atama elementi

tushunchasi - atamaning minimal muhim tarkibiy qismi ishlatiladi. XX asrda fan tilining baynalmilallashuvi munosabati bilan. ilmiy terminologiyada o'ziga xos salmog'i yunon-latin elementlari asosida tuzilgan atamalarga ega. Terminologiya - bu ma'lum bir professional til ichidagi atamalar to'plami. Bu til lug'atining eng harakatchan qismidir¹.

Atamalarni tarjima qilish xususiyatlari asosan uchta omilga bog'liqligi aniqlangan: 1. Terminning tarjimaning kommunikativ ahamiyatli birligi sifatida bajaradigan roli. Shu nuqtai nazardan qaraganda, atama aloqaning yoki umuman xabarning noaniqligiga ta'sir qiluvchi omillardan biri bo'lib xizmat qiladi.

2. Terminning tilning tizim birligi, muayyan terminologik tizimining elementi yoki fan va texnika subtilining leksik-semantik birligi sifatida matnda faoliyat yuritishini tavsiflovchi xususiyatlar.

¹Капанадзе Л.А. Опонятиях «термин» и «терминология» // Развитие лексики. М., 2015. б. 75 – 86.

3. Ilmiy-texnika taraqqiyoti doirasidagi nazariy va amaliy faoliyat bilan belgilangan vazifalar. Tibbiyot terminologiyasini tarjima ob'ekti sifatida o'rganib chiqib, shunday xulosaga kelish mumkinki, atamaning adekvat tarjimasi talabi atamaning so'zma-so'z tarjimasini rad etishni anglatadi. Terminning so'zma-so'z tarjimasi (literalizm) tushunchasi har qanday holatda ham salbiy hodisa sifatida qaraladi.

Ingliz bolalar tibbiyot terminologiyasini tahlil qilishimiz shuni ko'rsatadiki, harf qisqartmasi barcha to'rt turda ifodalanadi:

1. Aniq qisqartmalar: C (*cough*) - yo'tal.

2. Ikki raqamli qisqartmalar:

AB (*antibiotic*) - antibiotik,

BP (*bloodpressure*) - qon bosimi,

BT (*bloodtest*) - qon testi.

3. Uch xonali qisqartmalar:

ANS (*autonomicnervoussystem*) - avtonom nerv sistemasi,

CVS (*cardiovascularsystem*) - yurak-qon tomir tizimi,

DNK (*deoxyribonucleic acid*) - DNK.

4. To'rt xonali qisqartmalar:

TWBC (*total white blood cells*) - oq qon hujayralari soni,

EDUD (*eating, drinking, urinating and defecating*) - oziq-ovqat va suyuqlik iste'moli, siydik chiqarish va defekatsiya normaldir.

Shuni ta'kidlash kerakki, yuqoridagi turlardan foydalanish bir xil emas. Ikki xonali va uch xonali qisqartmalar ingliz tibbiyot terminologiyasida eng keng tarqalgan (3% dan 2,8%)².

Tibbiy ma'lumotnomada taqdim etiladigan ma'lumotlarni tayyorlashda, tibbiy matnni tushunishga to'sqinlik qilmasligi uchun

terminologik birliklarning tuzilishiga alohida e'tibor berish kerak. Borgan sari bu yangi atamalarni yaratishni emas, balki ilmiy-ommabop adabiyotlarda samaradorligini isbotlagan matnlarni tanlash va moslashtirishni talab qiladi.

Tilshunosning yordamisiz u yoki bu terminologik xabar berilgan darslikda qanday idrok etilishini har doim ham oldindan aytish mumkin emas. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'ziga xosligi tufayli tibbiy matn va atama deyarli hech qachon so'zma-so'z tarjima qilinmaydi, chunki bu holda matn o'z ma'nosini va ta'sirini yo'qotadi. Ba'zida bir mamlakatda odamlarni o'ylantiradigan matn boshqa mamlakatlarda dovdirash va hatto g'azabga sabab bo'lishi mumkin.

Ingliz tibbiyot tiliga aylanish jarayonida asosiy atamalarni bir necha turdagi qisqartmalarga qisqartirish tendentsiyasi mavjud:

1) Belgilangan iboraning qisqartmasi

- T.S.T.H.-toosicktosendhome- to'liq tuzalmagan, uyga yuborishga tayyor emas.

- H.B.D.-has beendrinking- alkogolizm bilan kasallangan.

Shu bilan birga, lotin qisqartmalari hali ham faol qo'llaniladi, ular ingliz tiliga hech qanday aloqasi yo'q, lekin inglizcha bilan birga topiladi.

a.c. - ante cibum - ovqatdan oldin.

2) Atamaning birinchi harflaridan tuzilgan qisqartma

Bunday qisqartmalar shu qadar ildiz otganki, og'zaki nutqda ular imloga ko'ra talaffuz qilinadi. Muammo shundaki, bir xil qisqartma ikkita mutlaqo boshqa atamani anglatishi mumkin, lekin bir xilda qo'llaniladi.

- OD - occupationaldisease- kasbiy kasallik.

²Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык: Учебник для ВУЗов 7-е изд.-М.: Флинта:Наука, 2005.-384б.

• OD – patientswithoverdosageofsome drug-preparatning dozasi oshirib yuborilgan bemor.

3) Oldingi misoldagi OD tipidagi abbreviatura uchinchi turdagi qisqartma hisoblanadi

Darhaqiqat, eng ifodali so'zlar so'nggi versiya tuzilgan iboradan tanlanadi.

4) iboraning bir qismi to'liq yoziladi, so'zlardan biri bosh harfga tushiriladi

• Hdisease-Hart's disease- Xart kasalligi - Xart kasalligi.

5) Atamaning bir qismini qisqartirish

• scope - mikroskop

• crit- gematokrit

Sintaktik qisqartmalar guruhi elliptik qisqartmalar bilan ifodalanadi. Ellipsis iboraning tarkibiy qismlaridan birining qoldirilishi bilan tavsiflanadi, ammo oldingi kesish turlaridan farqli o'laroq, qolgan komponent morfemik tuzilishida zararli o'zgarishlarga duch kelmaydi, faqat "butun iboraning semantikasini zichlashtiradi": gastric (← gastric ulcer) - oshqozon yarasi'; cord (← spinalcord)- orqa miya.

References:

1. Розенталь, Д. Э. Словарь-справочник лингвистических терминов[Текст]/ Д. Э.Розенталь– М.:Просвещение, 2017. –543б.
2. АксеноваГ.Н.,КожуховаН.Е.,ШарапаА.А.Особенностилингвистическогоилогико-понятийного аспектов изучения медицинских терминов//http://www.bsmu.by/bmm/04.2004/42.html.
3. Англо-русский медицинский энциклопедический словарь(подред.акад.Чучалина А.Г.)– М.,2015.
4. АрнольдИ.В.Стилистика.Современный английский язык:Учебник для ВУЗов7-изд.-М.: Флинта:Наука, 2005.–384б.
5. Капанадзе Л.А.Опонятиях «термин» и «теминология» //Развитиелексии.М.,2015.б.75 –86.
6. www.ziyonet.uz